



Стопански
факултет

Социално- икономическа анализи

Книга 1/2023 (23)

DOI: 10.54664/WKUA7182

Венелина Цаневска

РЕГУЛАЦИИТЕ В БАНКОВИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – ЕВОЛЮЦИЯ И НАДГРАЖДАНЕ

Venelina Tsanevska

REGULATIONS IN THE BANKING SECTOR IN BULGARIA: EVOLUTION AND UPGRADING

Abstract: The current article is an attempt to historically track the essential moments in the introduction of banking regulations in Bulgaria¹. The different periods are successively examined – from the implementation of the first regulatory documents during the wars and the Great Depression to the current regulatory requirements imposed by globalization in all areas of public life, particularly in the banking sector. Emphasis is placed on the main changes brought about by Bulgaria’s accession to the European Union, which require the synchronization of Bulgarian and European legislation, especially in the field of assessment and management of banking risks.

Keywords: banking; banking regulations; risk; credit institutions; capital buffers.

Въведение

Регулациите в банковия сектор определят рамката за функциониране на банковата система, като обикновено се аргументират с поддържането на стабилността на банковата система и интересите на вложителите. Осъществяват чрез националното банково законодателство, което има задължителен характер, чрез подзаконовите нормативни актове – наредбите на Българска народна банка (БНБ), както и чрез европейското законодателство по линия на унифициране изискванията за функциониране на банковия сектор в страните членки на ЕС и изпълнение на международните Базелски стандарти (които са с препоръчителен характер, но въпреки това редица страни по света се съобразяват с тях).

Изложение

В новите условия регулацията в банковия сектор е още по-наложителна от гл.т. наложи-лите се международни банкови стандарти и регламенти, предвид техния специфичен характер, постоянно еволюиращ в динамична среда. Конкретно, за Р България, въвеждането на регулаторна рамка е продиктувано от редица събития в исторически план, които датират още от периода на

* Венелина Цаневска – гл. ас., д-р, катедра „Финанси и счетоводство“ към Стопанския факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“; e-mail: v.tsanevska@ts.uni-vt.bg

¹ The paper further develops an idea stated in the dissertation of the author.

войните (1912 – 1918 г.), в които държавата изпитва сериозни затруднения². Периодът е белязан от увеличаване броя на банките у нас, обособяване на търговските банки като акционерни дружества с държавно участие, кредитно-кооперативни учреждения и изцяло частни банки и превръщане на БНБ както в държавна, така и в Българска земеделска и кооперативна банка. Постепенно нараства броят на банките с чуждестранни капитали и в края на 20-те години на XX век те почти равнят на българските по активи. БНБ е принудена да работи под натиска на Министерство на финансите, а кредитните ѝ функции намаляват за сметка на отпуснатите парични средства на държавата и общините. Българският лев се обезценява до голяма степен, а БНБ полага усилия да го възстанови. За да се стабилизира лева, да се подобри капиталовата база на централната банка и да се ликвидира дълга на държавата към нея, през 1928 г. на България е предоставен т.н. „стабилизационен“ външен държавен заем. Това е и причината да се въведат два нови закона – *Закон за БНБ* и *Закон за стабилизирането на лева и монетната циркулация*. Приемайки закона за БНБ, БНБ се превръща в истинска емисионна централна банка, а със Закона за стабилизирането на лева и монетната циркулация в България е установен златно-девизния паричен стандарт, при който 1 грам чисто злато се равнява на 92 лева.

Няколко години след началото на Голямата рецесия у нас се усещат и първите негативи, а именно – намаляване на печалби, персонални доходи, данъчни приходи и производителност. Неподготвена се оказва и българската банкова система и в резултат на невъзможност за събиране на отпуснатите заеми, част от търговските банки фалират. В този период, за оздравителния процес, подпомага БНБ като увеличава лихвения процент, кредитира застрашените от затваряне банки и подпомага действията по обединяване на трите най-големи банки с български капитал. През 1931 г. се установява валутен монопол с цел отпускане на валута на физически и юридически лица единствено от БНБ. Постепенно, преди втората Световна война, от банковия пазар се оттеглят английските, белгийските, френските и концентрираните немски капитали в частни банки.

БНБ е в разцвет от средата на 30-те години до включването ѝ във Втората световна война през 1941 г., която неминуемо оказва влияние върху банковата система и тя постепенно преминава към еднозвенна. През този период се появяват проблеми, свързани с обезценяването на националната валута, породени от новото кредитиране на държавата.

Банковата система претърпява коренна реформа с приемането на *Закона за банките* през 1947 г., който обявява банковото дело и всички банкови сделки за държавен монопол, което противоречи изцяло на дейността и ролята на търговските банки. С приетия закон частните банки се национализират, а банковата система се преобразува по съветски модел. БНБ има за задача да обслужва финансово свръхцентрализираната планова икономика и да кредитира държавата и икономиката под прякото подчинение на Министерски съвет и на министъра на финансите, като по този начин губи своята независимост³.

През периода на функционираща еднозвенна банкова система (1951–1987 г.) БНБ функционира и като търговска банка със задължения да кредитира държавата и икономиката. Следва да се отбележи, че през 1952 г. е приета парична реформа, която има за цел количеството пари в обращение да е свързано с нуждите на свръхцентрализираната планова икономика. Така най-големите загуби, породени от преразпределянето на националното богатство, са за физическите лица (вложители в банки и частни фирми). Други значими промени в банковия живот са създаването на Българска външнотърговска банка (1964 г.) с основна цел обслужване на международната търговска дейност на контролираната от държавата икономика и Държавна спестовна каса (1967 г.) с основна цел влогонабиране и жилищно кредитиране.

В началото на 70-те години все по-силно започва да се усеща необходимостта от въвеждането на ефективна двузвенна банкова система. Постепенно се създава няколко отраслови банки без клонова мрежа и банковият пазар започва да се възвръща към класическото си търговско банкиране. През 1989 г. банковата система е двузвенна. Постепенно в банковата система се обособяват го-

² Цаневска, В. *Рискът в банковата система през призмата на Базелските стандарти*. Велико Търново, 2017.

³ БНБ, раздел „За БНБ“, „История“, „История на БНБ“, [онлайн] [прегледан 11.10.2023]. Достъпен на: <http://bnb.bg/AboutUs/AUHistory/AUHBNBHistory/index.htm>

лям брой държавни банки (70), по-голямата част от тях малки и средни. В останалите, по-големи банки, се концентрира основната част от активите на банковата система, тъй като те кредитират предимно големи фирми от конкретни сектори. Тези кредитирани предприятия обаче започват да генерират загуби в следствие на ценовата и търговска либерализация и над половината от отпуснатите банкова кредити се оказват „лоши“. Година по-късно, по време на прехода към демокрация и пазарна икономика (1991 г.), влизат в сила два закона с важно значение – *Търговския закон* и *Закона за БНБ*. С първия закон се възстановява нормативната база за осъществяване на търговското банкерство. С новия Закон за БНБ банката получава статут на национална банка със значителна степен на автономия и независимост и ѝ се възлага отговорността за осъществяване надзор върху дейността на търговските банки. Оказва се, че това е формално, тъй като до приемането на България във валутния борд независимостта на БНБ е системно нарушавана чрез оказване на законов натиск върху нея за кредитиране на правителството чрез *Закона за държавния бюджет*.

През 1992 г. е приет и влиза в сила *Закон за банките и кредитното дело*. Приетите закони от 1991 г. и 1992 г. възобновяват нормативно пълноценното и пълноправно съществуване и функциониране на търговското и централното банкерство⁴. Създава се Банкова консолидационна компания с оглед консолидация и приватизация на държавните банки в България, като по този начин до 1996 г. броят на търговските банки намалява до 35. Активният период на частните банки у нас е през 1991 – 1993 г. при наличие на благоприятни условия за тяхното съществуване, а именно: лек режим за получаване на лиценз, нисък изискуем размер на началния капитал, без изисквания за доказване на произхода на стартовия капитал. През 1994 г. у нас започват постепенно да се допускат влизането на чужди банки, които имплементират нови идеи и технологии, но недопускането им веднага води до забавяне на реструктурирането и подобряването на банковата система. Част от новите банки се ориентират основно към обслужване предприятията на своите акционери (или на свързани с тях лица), което във времето води до прекомерно отпускане на кредита и увеличаване дела на лошите. Това от своя страна води до трайна декапитализация на банките, загуба доверието от страна на банкови клиенти и масово изтегляне на депозити от банките.

По това време, за да спаси банките в нужда, БНБ купува левове на валутния пазар, опитвайки да запази валутния курс и ги рефинансира с нови средства, правейки опит да намали инфлацията⁵ с повишаване на лихвения процент. Увеличеното парично предлагане и нагласите за обезценка на националната валута дават повод гражданите да купуват все повече и повече валута. В резултат, валутните резерви на БНБ се изчерпват и обезценката на лева започва. От тук започва и финансовата криза (1996 – 1997 г.).

Последващият период е белязан с последиците от нея – голяма задлъжнялост на държавата, безконтролно печатане на пари, преминаване от инфлация в хиперинфлация, обезценяване на националната валута, с което се обезценява и дълга на т.н. кредитни милионери, фалити на банки, обезценяване на спестяванията на вложителите. Последиците от кризата налагат създаването на силно законодателство в областта на банковото дело. Така през 1997 г. нормативната уредба претърпява отново промяна, като досегашният закон за БНБ се заменя с нов *Закон за БНБ*⁶, с което се стига до реорганизация на паричната система в страната и въвеждане на валутен борд. Българският лев е фиксиран към германската марка при курс 1000 лв. за 1 германска марка. На БНБ е забранено да кредитира правителството. Централната банка запазва функциите си на „кредитор от последна инстанция“ за търговските банки, но само при опасност за възникване на ликвиден риск, засягащ стабилността на банковата система. На 1 юли 1997 г. влиза в сила *Закон за банките*, който отменя Закона за банките и кредитното дело. От 1999 г. българският лев е фиксиран към еврото по курс 1.95583 лева за 1 евро. През същата година е извършена и деноминация на лева⁷.

⁴ БНБ, раздел „За БНБ“/„История“/„Важни дати“ [онлайн] [прегледан 11.01.2023]. Достъпен на: <https://www.bnb.bg/AboutUs/AUHistory/AUImportantDates/index.htm>

⁵ Месечната инфлация през втората половина на 1996 г. е в диапазон между 10 и 27%.

⁶ **Закон за Българската народна банка**, приет от XXXVIII обикновено народно събрание на 5 юни 1997 г., обн. в ДВ бр. 46 от 10 юни 1997 г., доп. ДВ. бр. 104 от 2022 г.

⁷ **Цаневска, В.** *Рискът в банковата система през призмата на Базелските стандарти*. Велико Търново, 2017.

В обобщение може да се каже, че периодът преди приемането на България в Европейския съюз (ЕС) е свързан с редица промени за банковата система и нормативната уредба, като тази тенденция се запазва и след приемането на България за страна членка на ЕС.

На 01.01.2007 г. България се присъединява към Европейския съюз, с което става част от Европейската система на централните банки, а управителят на БНБ става пълноправен член на Европейската централна банка. Присъединяването на България към ЕС изисква уеднаквяване на правната рамка с европейските директиви за дейността на кредитните институции. Процесът по прилагане на новите изисквания към банките изисква действия по синхронизация, имплементиране на макро и микропруденциални изисквания, адаптиране на сега съществуващи нормативни изисквания и др.

През 2013 г. Европейският парламент и Съвета транспонират международната регулаторна рамка Базел III⁸ в европейското законодателство. Третото Базелско споразумение има за основна цел да подобри способността на банковия сектор да се справя с финансовия и икономическия стрес, да подобри управлението на риска и да засили прозрачността на банките. Имплементирането се осъществява чрез въвеждането на пакет (CRR⁹/CRD IV¹⁰), с който се регулира дейността на банките. Той съдържа Регламент за капиталовите изисквания – Регламент (ЕС) № 575/2013 (CRR) и четвъртата директива за капиталовите изисквания – Директива 2013/36/ЕС (CRD IV). Новите документи на практика отразяват изискванията на третия международен акорд Базел III (таблица 1.)¹¹.

Таблица 1. Основни характеристики на Директива 2013/36/ЕС и Регламент (ЕС) № 575/2013

	Директива 2013/36/ЕС ¹²	Регламент (ЕС) № 575/2013 ¹³
Описание	<ul style="list-style-type: none"> • обнародвана в официален вестник на ЕС на 26 юни 2013 г., като тя отменя Директива 2006/48/ЕО и Директива 2006/49/ЕО; • уточнява надзорните правомощия и инструменти за пруденциален надзор на институциите от компетентните органи; • в нея са имплементирани базелските елементи с микропруденциален фокус. 	<ul style="list-style-type: none"> • отразява макропруденциалните елементи от Базелските споразумения; • с приемането на Регламента пруденциалните изисквания към банките и инвестиционните посредници относно капитала, ликвидността, управлението на рисковете и вътрешното корпоративно управление се обособяват в директно приложим правен акт на ЕС, което е прецедент спрямо текущата практика в областта на банковото регулиране¹⁴.

⁸ Следващият Базелски стандарт, познат под името Базел IV, има за цел да прецизира и подобри измерването на различните рискове. Поради кризата с COVID-19, въвеждането на Базел IV е заложено за 1 януари 2023 г.

⁹ CRR = Capital Requirements Regulation – Регламент за капиталовите изисквания.

¹⁰ CRD IV = Capital Requirements Directive IV – четвърта директива за капиталовите изисквания.

¹¹ **Цаневска, В.** *Рискът в банковата система през призмата на Базелските стандарти*. Велико Търново, 2017.

¹² **Директива 2013/36/ЕС** на Европейския парламент и на от 26 юни 2013 година относно достъпа до осъществяването на дейност от кредитните институции и относно пруденциалния надзор върху кредитните институции и инвестиционните посредници, за изменение на Директива 2002/87/ЕО и за отмяна на директиви 2006/48/ЕО и 2006/49/ЕО.

¹³ **Регламент (ЕС) № 575/2013** на Европейския парламент и на съвета от 26 юни 2013 година относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници и за изменение на Регламент (ЕС) № 648/2012.

¹⁴ **Министерство на финансите**, Мотиви към проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за кредитните институции.

Цел	Съгласуване на националните разпоредби за достъпа до осъществяването на дейност от кредитните институции и инвестиционните посредници, редът и условията на управлението им и тяхната надзорна рамка.	Изискваната информация по Регламент № 575 спомага да се получи един цялостен поглед върху рисковия профил на банките.
------------	---	---

Забележка: Директива № 36 на ЕС се разглежда заедно с Регламент (ЕС) № 575/2013

С въвеждането на пакета CRR/CRD IV започват да се реализират редица промени в българската регулаторна рамка. Законът за банките се заменя със *Закон за кредитните институции*¹⁵, в който се уреждат условията и реда за лицензирането, осъществяването на дейността, надзора за спазването на пруденциалните изисквания и прекратяването на кредитните институции (банките). Целта е осигуряване на стабилна и сигурна банкова система, както и защита интересите на вложителите. Законът прави подобрения в правната уредба на предшестващия и отстранява несъвършенствата за периода на прилагането му. Със закона се определя и осъществяването на макропруденциалния надзор върху търговските банки, съгласно чл. 79 (2).

Новата европейска надзорна рамка води до промени и по отношение на наредбите, свързани с отмяна на някои от тях, допълване и създаване на нови. Основните промени могат да се проследят на следващите таблици.

Таблица 2. Промени, свързани с Наредба № 7 на БНБ

Старо наименование	Наредба № 7 за големите експозиции на банките
Ново наименование	Наредба № 7 за организацията и управлението на рисковете в банките ¹⁶
Основни моменти	<ul style="list-style-type: none"> • съдържа постановки, свързани с упражняване на национални дискреции от Р България по Регламент (ЕС) № 575/2013; • определя изискванията за организацията и управлението на отделните рискове в банките, които в миналото се покриват от отменените Наредби № 7, № 8 и № 9 на БНБ; • определя начина, по който БНБ извършва процеса на надзорен преглед и оценка на рисковете по втори стълб на второто Базелско споразумение; • поставя нови, по-високи, изисквания за ръководителя на структурата, свързана с управлението на риска по отношение на репутация, квалификация и професионален опит; • разписва още начини за третирането на кредитен риск и риск от контрагента, лихвен риск в банковия портфейл, риск от концентрация, пазарен риск, операционен риск и др.; • регламентира обособяване на комитет по риска в търговските банки, който съдейства за дефиниране на рисковия ѝ профил.

До края на 2014 г. в сила е Наредба № 8 за капиталовата адекватност на банките, която регламентира минималния размер и структурата на собствения капитал на банките и изискванията им за капиталова адекватност. С влизането на България в ЕС и във връзка с Директива № 36 на ЕС се изготвя нова Наредба № 8 за капиталовите буфери на банките¹⁷, която през 2021 г. се заменя с още по-нова **Наредба – за капиталовите буфери, комбинираното изискване за буфер,**

¹⁵ Закон за кредитните институции, обн. ДВ. бр. 59 от 21 юли 2006 г., изм. и доп. ДВ. бр. 51 от 2022 г.

¹⁶ Наредба № 7 за организацията и управлението на рисковете в банките, Обн., ДВ, бр. 40 от 13 май 2014 г., изм. и доп., ДВ, бр. 11 и 40 от 2021 г.

¹⁷ Наредба № 8 за капиталовите буфери на банките, обн., ДВ, бр. 40 от 13 май 2014 г., изм., бр. 63 от 2017 г.

ограниченията върху разпределенията и препоръката за допълнителен собствен капитал¹⁸ (таблица 3.).

Таблица 3. Промени, свързани с Наредба № 8 на БНБ

Старо наименование	Наредба № 8 за капиталовата адекватност на банките (до края на 2014 г.)
Ново наименование	Наредба № 8 за капиталовите буфери, комбинираното изискване за буфер, ограниченията върху разпределенията и препоръката за допълнителен собствен капитал ¹⁹ <i>Старата наредба преминава под обхвата на Регламент № 575.</i>
Основни моменти	<ul style="list-style-type: none"> определя нова система от капиталови буфери (предпазен буфер, специфичен за всяка банка антицикличен буфер, буфер за глобална системно значима институция, буфер за друга системно значима институция, буфер за системен риск), условията и реда за тяхното определяне и актуализиране.

Синтезирана информация по отношение на основните характеристики на капиталовите буфери може да се проследи на следващите таблици.

По-важните капиталови буфери са **предпазния капиталов буфер** и **антицикличния капиталов буфер**, които могат да поемат шокото във време на стрес. Те се поддържат в допълнение към изпълнението на основните капиталови изисквания по Регламент (ЕС) 575 от 2013 г.

Таблица 4. Предпазен капиталов буфер

Характеристика	Предпазният капиталов буфер дава възможност да се осигурят допълнителни средства, на които може да се разчита при необходимост от възстановяване и реструктуриране на финансова институция по време на криза.
Цел	Да гарантира, че в период на финансов стрес, банките поддържат запаси за покриване на загуби.
Изискване към банките	Да поддържат предпазен капиталов буфер от базов собствен капитал от първи ред ²⁰ (наречен CET 1, Common Equity Tier 1), който е със стойност 2,5% от размера на общата сума на тяхната цялостна рискова експозиция на индивидуална и консолидирана основа.
Други особености	В случай, че стойността му падне под определената, се налагат ограничения във връзка с разпределението на печалби и дивиденди.

На следващо място е разгледан антицикличният капиталов буфер, който е допълнение към предпазния капиталов буфер (таблица 5.).

¹⁸ Наредба № 8 на БНБ за капиталовите буфери, комбинираното изискване за буфер, ограниченията върху разпределенията и препоръката за допълнителен собствен капитал, обн. в ДВ, бр. 40 от 14 май 2021 г.

¹⁹ Наредба № 8 на БНБ за капиталовите буфери, комбинираното изискване за буфер, ограниченията върху разпределенията и препоръката за допълнителен собствен капитал, обн. в ДВ, бр. 40 от 14 май 2021 г.

²⁰ Базовият собствен капитал от първи ред (базов първичен капитал) се състои от обикновени акции, общи резерви и неразпределени за дивиденди печалби. Той е първокласен капитал от най-високо качество и носи най-нисък риск. В България стойността на базовият собствен капитал от първи ред съвпада със стойността на първичния капитал.

Таблица 5. Антицикличен капиталов буфер

Характеристика	Той е макропруденциален инструмент, специфичен е за всяка банка и се прилага в случай на прекомерна кредитна активност, водеща до натрупване на риск в банковата система.
Цел	Да постигне по-високо ниво на защита на банковата система от периоди на засилен кредитен ръст, през които се натрупва системен риск.
Изискване към банките	Стойността на буфера се формира като процент от акционерния капитал, или друг капитал, който понася загуби (инвестициите в обикновени акции или друг клас висококачествен капитал) и варира от 0% до 2,5%, калибрирана на интервали от 0,25 процентни пункта.
Други особености	Въвеждане на антицикличния капиталов буфер може да окаже влияние върху българския банков сектор и по-точно върху цената на кредитиране. В дългосрочен план поскъпването на кредита може да се обясни с това, че големите банки трябва да компенсират по някакъв начин набирането на необходимия капитал, което е вероятно да се отрази и на банките в България, които са техни дъщерни банки ²¹ .

Данни за последните години за решенията на Управителният съвет на БНБ за определяне размер на антицикличния буфер могат да се проследят в следващата таблица.

Таблица 6. Нива на антицикличен капиталов буфер

Дата на решение на УС на БНБ	Ниво на антицикличен буфер, приложим към кредитни рискови експозиции в Република България	В сила от:
13.12.2018 г.	0,5 %	01.01.2020 г.
28.03.2019 г.	1 %	01.04.2020 г.
25.06.2019 г.		01.07.2020 г.
17.09.2019 г.		01.10.2020 г.
20.12.2019 г.	1,5 %	01.01.2021 г.
19.03.2020 г.	0.5%	01.04.2020 г.
23.06.2020 г.		01.07.2020 г.
29.09.2020 г.		01.10.2020 г.
17.12.2020 г.		01.01.2021 г.
30.03.2021 г.		01.04.2021 г.
22.06.2021 г.		01.07.2021 г.
16.09.2021 г.		01.10.2021 г.
16.09.2021 г.		1%
16.12.2021 г.	1.5%	01.01.2023 г.
22.03.2022 г.		01.04.2023 г.
23.06.2022 г.		01.07.2023 г.
29.09.2022 г.	2%	01.10.2023 г.
22.12.2022 г.	2%	01.01.2024 г.

Източник: БНБ

Промените на нивата на буфера, както и предприетите мерки са в резултат на световната коронавирус пандемия (COVID-19), вследствие на която, буферът, приложим към местните кредитни рискови експозиции, запазва ниво от 0,5% за цялата 2020 г., както и за месеците януари, февруари, март 2021 г. След този период заложените нива на буфера се покачват до 1.5%–2%. Цел-

²¹ Миланова, Ем. Новата философия на Базел III. *Диалог*, № 1, 2012, с. 44.

та на увеличението е запазване стабилността на банковата система, като се вземат под внимание високите темпове на кредитен растеж, увеличените обезценки за кредитен риск и натиска върху доходността и капиталовата позиция на кредитните институции.

Останалите капиталови буфери, транспонирани у нас чрез Наредба № 8 на БНБ²², вследствие въвеждането на новата регулаторна рамка Базел III, са **буфер за глобална системно значима институция**, **буфер за друга системно значима институция** и **буфер за системен риск** (таблица 7.).

БНБ може да идентифицира на консолидирана основа глобална системно значима институция (ГСЗИ), както и друга системно значима институция (ДСЗИ). Те може да са кредитна институция-майка от ЕС, финансов холдинг-майка от ЕС, финансов холдинг-майка със смесена дейност от ЕС или банка.

Таблица 7. Буфер за глобална системно значима институция, буфер за друга системно значима институция и буфер за системен риск

Буфери	Характеристика и цел	Изискване към банките
ГСЗИ	<p>Състои се от базов собствен капитал от първи ред и е в допълнение на базовия собствен капитал, покриващ изискването по чл. 92, параграф 3 от Регламент (ЕС) № 575/2013.</p> <p>Основната му цел е да подкрепи капацитета на ДСЗИ за поемане на загуби, ограничавайки прехвърлянето на рискове в период на стресова ситуация от системно значима кредитна институция към друга търговска банка (или банковата система).</p>	<p>Подкатегиите на ГСЗИ са най-малко пет, като фиксирано ниво на буфер се определя за най-малката и най-голямата.</p> <ul style="list-style-type: none"> • За най-ниската подкатегория – 1% от общата стойност на рисковата експозиция • За най-високата подкатегория – 3,5% от общата стойност на рисковата експозиция. • Буферът за междинните подкатегории до четвъртата включително се определя като се увеличава със стъпка от 0,5% от сумата на рисковата експозиция.
ДСЗИ	<p>Определя се като превантивна мярка, насочена към търговските банки със системна значимост.</p> <p>Има за цел предотвратяване и намаляване ефекта от дългосрочни нециклични системни или макропруденциални рискове, които могат да доведат до смущения във финансовата система, както и до тежки отрицателни последици за нея и за реалната икономика в страната.</p>	<p>Капиталовият буфер за ДСЗИ следва да се поддържа в размер до 2% от сумата на рисковата експозиция.</p>
Буфер за системен риск	<p>Буфер, който се покрива от базов собствен капитал.</p> <p>Има за цел предотвратяване и намаляване ефекта от дългосрочни нециклични системни или макропруденциални рискове, които могат да доведат до смущения във финансовата система, както и до тежки отрицателни последици за нея и за реалната икономика в страната.</p>	<p>Буферът се прилага за всички експозиции у нас за всички банки, или част от тях, и се определя чрез равномерни или нарастващи стъпки, кратни на 0,5%, а размерът му трябва да е по-голям от 1% от размера на експозициите, за които се отнася.</p> <p><i>Определеният буфер в България е 3% от рисковано-претеглените експозиции на банките в страната.</i></p>

²² Новите изисквания, които заменят текстовете на старата Наредба № 8, могат да се открият в Регламент № 575.

По отношение на стойностите на ДСЗИ, последните публикувани данни на БНБ показват следните нива на индивидуална и консолидирана основа, приложими към общата стойност на рисковите експозиции, в размер, както следва:

Таблица 8. Нива на буфер за ДСЗИ към 30.06.2021 г.

Търговски банки	Считано от 1 януари 2022 г.
УниКредит Булбанк АД	1.00%
Банка ДСК АД	1.00%
Първа инвестиционна банка АД	1.00%
Обединена българска банка АД	0.75%
Юробанк България АД	0.75%
Райфайзенбанк (България) ЕАД	0.75%
Българска банка за развитие ЕАД	0.50%
Централна кооперативна банка АД	0.50%

Източник: БНБ

През годините изменения са направени и в **Наредба № 11 за управлението и надзора на ликвидността на банките**²³ (таблица № 9.).

Таблица 9. Промени, свързани с Наредба № 11 на БНБ

Старо наименование	Наредба № 11 за управлението и надзора на ликвидността на банките ²⁴ .
Ново наименование	Без промяна в наименованието
Основни моменти	<ul style="list-style-type: none"> • Постигане на пълно привеждане на националната подзаконова нормативна база с изискванията на Директива № 36 на ЕС чрез въвеждане на няколко нови и допълване на досега съществуващите качествени изисквания за гарантиране на адекватно управление на ликвидния риск в банките²⁵. • Според наредбата кредитните институции следва да управляват ликвидността си, така че да могат редовно и без забавяне да изпълняват ежедневните си задължения в условия на нормална банкова среда, както и в условия на криза.

Във връзка с ликвидния риск, банките следва да прилагат надеждни политики, стратегии, процедури и системи за установяването, измерването, управлението и наблюдението му, които трябва да отговарят на следните изисквания²⁶:

- да са адаптирани за подходящи времеви хоризонти (вкл. и за един работен ден), като гарантират поддържането на адекватно равнище на ликвидни буфери;
- да са изготвени според групите дейности, валутите и структурните единици в групата и в състава им да са включени подходящи инструменти за разпределение на разходите, ползите и рисковете, свързани с ликвидността;
- да са адекватни на сложността, рисковия профил, обема на дейност на банката и толеранса към риск, установен от компетентния орган за управление на банката;

²³ **Наредба № 11 от 2007 г. за управлението и надзора върху ликвидността на банките**, обн., ДВ, бр. 22 от 13 март 2007 г.; изм. и доп., бр. 61 от 2018 г.

²⁴ **Наредба № 11 от 2007 г. за управлението и надзора върху ликвидността на банките**, обн., ДВ, бр. 22 от 13 март 2007 г.; изм. и доп., бр. 61 от 2018 г.

²⁵ **The new bank regulation, quarterly bulletin**, Issue 38, 2014, p. 2 [онлайн] [прегледан 15.02.2022]. Достъпен на: <http://abanksb.bg/bulletin/38.pdf>

²⁶ **Наредба № 11 от 2007 г. за управлението и надзора върху ликвидността на банките**, Обн., ДВ, бр. 22 от 13 март 2007 г.; изм. и доп., бр. 61 от 2018 г.

- да отразяват значимостта на банката във всяка държава-членка, в която тя упражнява дейност.

С въвеждането на Регламент (ЕС) № 575/2013 и промените в ЗКИ **Наредба № 9 за оценка и класификация на рисковите експозиции на банките и за установяване на специфични провизии за кредитен риск** отпада.

Последната наредба, на която се спира настоящата публикация, е **Наредба № 10 на БНБ за организацията, управлението и вътрешния контрол в банките**²⁷. Тя се базира на предходната нормативна уредба, като промени са направени по посока вътрешния контрол (таблица №10).

Таблица 10. Промени, свързани с Наредба № 10 на БНБ

Старо наименование	Наредба № 10 на БНБ за организацията, управлението и вътрешния контрол в банките ²⁸ .
Ново наименование	Без промяна в наименованието
Основни моменти	<ul style="list-style-type: none"> • Допълва изискванията за вътрешна организация на търговските банки, както и приетите насоки от Европейския банков орган по отношение на вътрешното управление. • Обособява рамка за вътрешен контрол, в която трябва да има следните нива на защита – организация на оперативния контрол, структура за управление на риска, служба за нормативно съответствие на риска и система за вътрешен одит. • Кредитните институции следва да разработят вътрешните си политики, правила и процедури в съответствие с големината, естеството, мащаба и сложността на извършваните от тях дейности, както и с оглед на евентуалните рискове.

Заклучение

В обобщение може да се каже, че предизвикателства пред динамично развиващия се банков сектор се предвиждат и за в бъдеще предвид периода между все още нестихнала напълно корона-вирус пандемия и война. Целта на регулаторните органи е подкрепа на търговските банки при финансиране на икономиката и максимално ограничаване на негативните ефекти от икономиката към банковия сектор. Очаква се стриктното спазване на всички препоръки от надзорните органи (в лицето на БНБ, ЕБО и ЕЦБ) да гарантира стабилността на банковия сектор и безпроблемното преминаване през настоящия неблагоприятен период. Към момента оценката за състоянието и дейността на българската банкова система от гл.т. синхронизация с европейското законодателство и особено в частта, свързана с оценка и управление на рисковете, е положителна. Промените в регулаторната и надзорната рамка налагат непрекъсната актуализация на вътрешнонормативната уредба на банките, като от тях се очаква непрестанно повишаване качеството на управление, особено в обстановка на засилена банкова конкуренция на пазара на финансовите услуги, както и отчитане на множеството рискове, което се явява важно и значимо както за самата банка, така и за нейните клиенти.

ЛИТЕРАТУРА

БНБ, раздел „За БНБ“/„История“/„История на БНБ“ // BNB, razdel “Za BNB”/“Istoria”/“Istoria na BNB” [онлайн] [прегледан 11.01.2023]. Достъпен на: <http://bnb.bg/AboutUs/AUHistory/AUHBNNBHistory/index.htm>

²⁷ **Наредба № 10 от 2019 г. за за организацията, управлението и вътрешния контрол в банките**, обн., ДВ, бр. 40 от 17 май 2019 г.

²⁸ **Наредба № 10 от 2019 г. за за организацията, управлението и вътрешния контрол в банките**, обн., ДВ, бр. 40 от 17 май 2019 г.

БНБ, раздел „За БНБ“, „История“, „Важни дати“ // **BNB**, razdel „Za BNB“/„Istoria“/„Vazhni dati“ [онлайн] [прегледан 11.01.2023]. Достъпен на: <https://www.bnb.bg/AboutUs/AUHistory/AUImportantDates/index.htm>

Закон за Българската народна банка, приет от XXXVIII Народно събрание на 5 юни 1997 г., обн. в ДВ бр. 46 от 10 юни 1997 г., доп. ДВ. бр. 104 от 2022 г. // **Zakon za Balgarskata narodna banka**, priet ot NHHVIII Narodno sabranie na 5 yuni 1997 g., Obn. v DV br. 46 ot 10 yuni 1997 g., dop. DV. br. 104 ot 2022 g.

Закон за кредитните институции, обн. ДВ. бр. 59 от 21 юли 2006 г., изм. и доп. ДВ. бр. 51 от 2022 г. // **Zakon za kreditnite institutsii**, obn. DV. br. 59 ot 21 yuli 2006 g., izm. i dop. DV. br. 51 ot 2022 g.

Миланова, Ем. Новата философия на Базел III. *Диалог*, № 1, 2012, с. 44 // **Milanova, Em.** Novata filosofia na Bazel III. *Dialog*, № 1, 2012, s. 44.

Министерство на финансите, Мотиви към проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за кредитните институции // **Ministerstvo na finansite**, Motivi kam proekt na Zakon za izmenenie i dopalnenie na Zakona za kreditnite institutsii

Наредба № 7 за организацията и управлението на рисковете в банките, Обн., ДВ, бр. 40 от 13 май 2014 г., изм. и доп., ДВ, бр. 11 и 40 от 2021 г. // **Naredba № 7 za organizatsiyata i upravlenieto na riskovete v bankite**, Obn., DV, br. 40 ot 13 may 2014 g., izm. i dop., DV, br. 11 i 40 ot 2021 g.

Наредба № 8 за капиталовите буфери на банките, Обн., ДВ, бр. 40 от 13 май 2014 г., изм., бр. 63 от 2017 г. // **Naredba № 8 za kapitalovite buferi na bankite**, Obn., DV, br. 40 ot 13 may 2014 g., izm., br. 63 ot 2017 g.

Наредба № 8 на БНБ за капиталовите буфери, комбинираното изискване за буфер, ограниченията върху разпределенията и препоръката за допълнителен собствен капитал, Обн. В ДВ, бр. 40 от 14 май 2021 г. // **Naredba № 8 na BNB za kapitalovite buferi, kombiniranoto iziskvane za bufer, ogranicheniyata varhu razpredeleniyata i preporakata za dopalnitelen sobstven kapital**, Obn. V DV, br. 40 ot 14 may 2021 g.

Наредба № 10 от 2019 г. за организацията, управлението и вътрешния контрол в банките, Обн., ДВ, бр. 40 от 17 май 2019 г. // **Naredba № 10 ot 2019 g. za za organizatsiyata, upravlenieto i vatreshnia kontrol v bankite**, Obn., DV, br. 40 ot 17 may 2019 g.

Наредба № 11 от 2007 г. за управлението и надзора върху ликвидността на банките, Обн., ДВ, бр. 22 от 13 март 2007 г.; изм. и доп., бр. 61 от 2018 г. // **Naredba № 11 ot 2007 g. za upravlenieto i nadzora varhu likvidnostta na bankite**, Obn., DV, br. 22 ot 13 mart 2007 g.; izm. i dop., br. 61 ot 2018 g.

Първа инвестиционна банка, Блог [онлайн] [прегледан 29.01.2023]. Достъпен на: <https://blog.fibank.bg/%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B8-%D0%B8-%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B5%D1%80%D0%B8-%D0%B2-%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F-%D0%B2-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BE%D0%B4%D0%B0-1912-1944-%D0%B3.html>

Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на съвета от 26 юни 2013 година относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници и за изменение на Регламент (ЕС) № 648/2012 // **Reglament (ES) № 575/2013** na Evropeyskia parlament i na saveta ot 26 yuni 2013 godina odnosno prudentsialnite iziskvania za kreditnite institutsii i investitsionnite posrednitsi i za izmenenie na Reglament (ES) № 648/2012

Цаневска, В. *Рискът в банковата система през призмата на Базелските стандарти. Велико Търново*, 2017 // **Tsanevska, V.** *Riskat v bankovata sistema prez prizmata na Bazelskite standarti. Veliko Tarnovo*, 2017.

The new bank regulation, quarterly bulletin, Issue 38, 2014, p. 2 [онлайн] [прегледан 15.02.2023]. Достъпен на: <http://abanksb.bg/bulletin/38.pdf>